

Bureauonderzoeken 29

Bestemmingsplangebied Lever Fabergé-terrein

R. Terluin en T. de Ridder
November 2010

De reeks Bureauonderzoeken
Is een uitgave van
Het Vlaardings Archeologisch Kantoor (VLAK),
Gemeente Vlaardingen

Inhoudsopgave

1. Administratieve gegevens	1
2. Inleiding	2
3. Aardwetenschappelijke gegevens	3
4. Historische situatie	5
5. Archeologische gegevens	6
6. Archeologische verwachting	8
7. Bronnen en Literatuur	9
Bijlagen	10
Bijlage 1: Kaart Kruikius 1712 met plangebied	
Bijlage 2: Kaart 1834 met plangebied	
Bijlage 3: Kaart1906 met plangebied	
Bijlage 4: Kaart1933 met plangebied	
Bijlage 5: Kaart1958 met plangebied	
Bijlage 6: Kaart1973 met plangebied	
Bijlage 7: ARCHIS 2, archeologische waarden en verwachtingen	
Bijlage 8: Archeologische verwachting	
Colofon	19

Bestemmingsplangebied Lever Fabergé-terrein

1 Administratieve gegevens

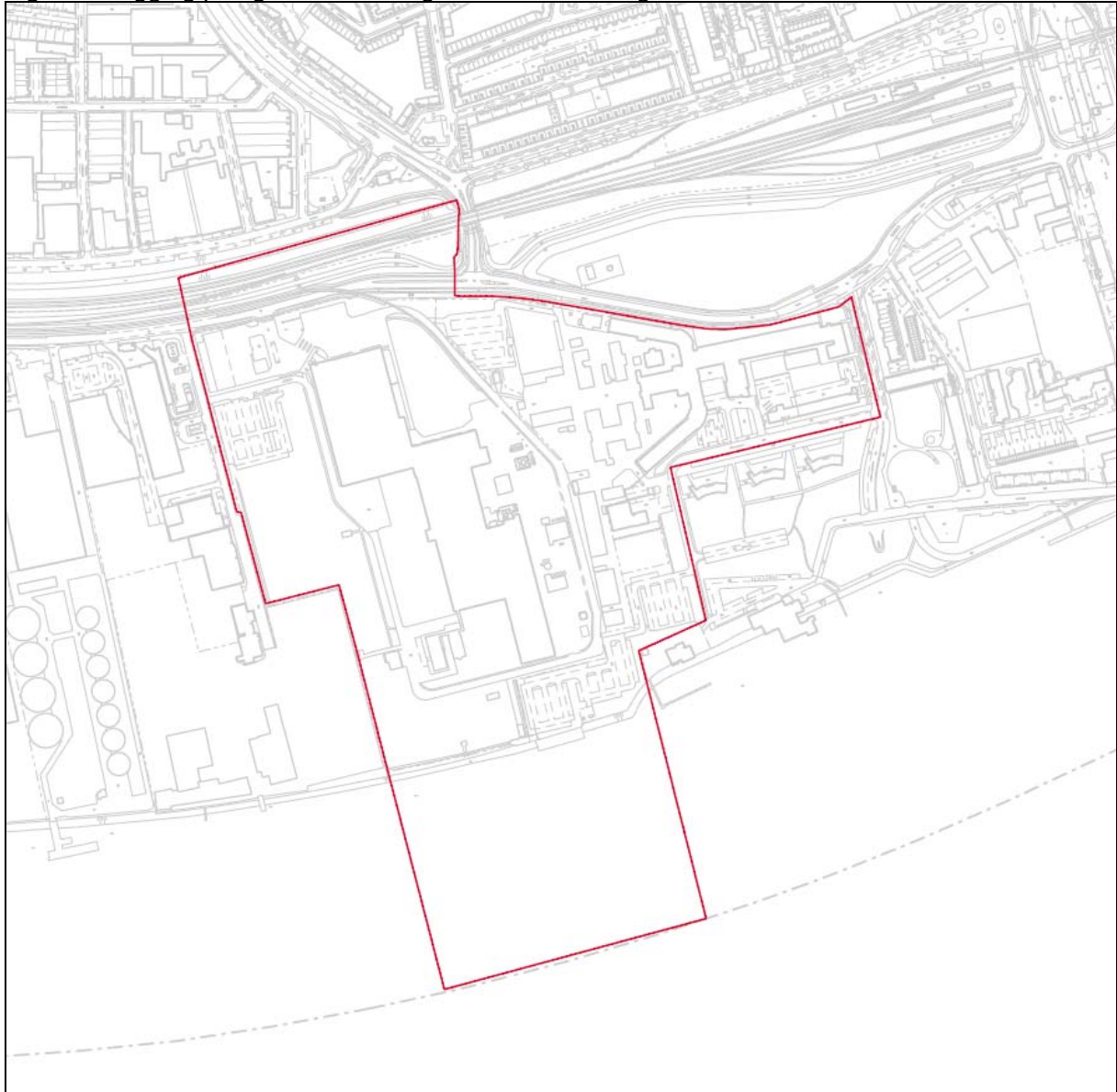
1.1 Opgesteld door	: Drs. T. de Ridder, stadsarcheoloog gemeente Vlaardingen Drs. R. Terluin
1.2 Plangebied	: Lever Fabergé-terrein
Provincie	: Zuid-Holland
Gemeente	: Vlaardingen
Plaats	: Vlaardingen
Kaartblad	: 37G
Coördinaten (centrum)	: x,y = 82.800 , 4.350.000
1.3 Op verzoek van	: Gemeente Vlaardingen
1.4 Datum	: november 2010

2 Inleiding

Dit bureauonderzoek betreft een studie naar aanwezige en verwachte archeologische waarden in het bestemmingsplangebied Lever Fabergéterrein. Het dient ter ruimtelijke onderbouwing van de archeologische paragraaf die wordt opgenomen in het bestemmingsplan.

De ligging van het plangebied binnen de gemeente is op de onderstaande figuur weergegeven. Het wordt aan de noordzijde begrensd door de spoordijk en de Deltaweg en aan de oostzijde door de Olivier van Noortlaan en de Bartholomeus van Buerenlaan. De zuidgrens wordt door de Maas gevormd en de westzijde door Heliniumweg.

Figuur 1: Ligging plangebied binnen gemeente Vlaardingen

3. Aardwetenschappelijke gegevens

Op de geologische Kaart van Nederland, kaartblad 370 (Rotterdam-oost), valt het plangebied onder de code A2.3- met gele ruitjes. Het staat voor een marien gebied (een gebied dat onder invloed van de zee staat) met lagunaire, estuariene en wad-afzettingen. Diep in de bodem zijn kleiafzettingen aanwezig die ruwweg 3500 jaar en eerder zijn afgezet. Op deze klei ligt een dik pakket veen. Dit veen wordt weer afgedekt door kleipakketten die in verschillende perioden tussen circa 1500 voor Chr. en heden zijn afgezet. Op basis van de geologische kaart ligt er geen veen tussen deze latere kleipakketten. Echter, recent onderzoek in de Oostwijk, dat op de Geologische kaart dezelfde codering heeft, toont aan dat dit wel degelijk het geval is (Coppens en Torremans, 2010).

Op de geomorfologische kaart van Nederland, geraadpleegd via ARCHIS 2, is het bestemmingsplangebied aangegeven als bebouwd gebied. Dit biedt geen inzicht in de bodemopbouw.

Op de Bodemkaart van Nederland, die op ARCHIS 2 is geraadpleegd, staat het bestemmingsplangebied aangegeven als bebouwd gebied. Dit biedt geen inzicht in de bodemopbouw.

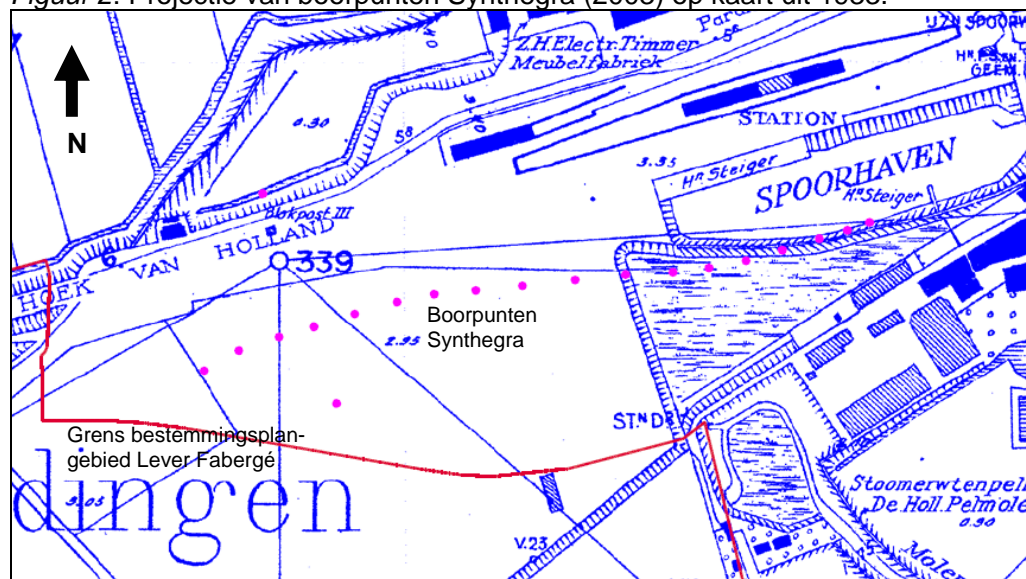
Op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden wordt aan het bestemmingsplangebied een Middelhoge trefkans toegedicht. Het betreft dekafzettingen waar veelal kleinere hoger gelegen geulafzettingen in voorkomen.

Op de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van Zuid-Holland is het bestemmingsplangebied omschreven als zeekleigebied.

In het gebied, net ten noordoosten van het bestemmingsplangebied, is door Syntheegra in 2003 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd (Bergman en Helmich, 2003). Volgens de onderzoekers is het goed mogelijk dat aan de westzijde van het door hun onderzochte gebied een oude kreekafzetting is aangeboord, hoewel het ook mogelijk is dat dit een oud ophogingspakket is. Deze westzijde ligt aan de noordkant van deltaweg, en tegen het tegen het bestemmingsplangebied aan. De oostzijde, ruwweg ten noorden van de galgkade, gaf een afwijkend beeld te zien, hier is voornamelijk klei afgezet door de Maas, en door overstromingen van de kreek.

In het kader van het opstellen van onderhavige studie zijn de gegevens uit het onderzoek nogmaals geanalyseerd. De boorlocaties zijn op historisch kaartmateriaal geprojecteerd. Hieruit blijkt dat het verschil in de oost- en de westzijde te relateren is aan het verschil in historische ontwikkeling van het gebied (zie figuur 2).

Figuur 2: Projectie van boorpunten Syntheegra (2003) op kaart uit 1933.

Bureauonderzoeken 29

De oostzijde, met de spoorhaven en bebouwing is al vanaf de 19e eeuw in ontwikkeling. De westkant is pas aan het begin van de 20 e eeuw, met de komst van de Sunlight fabriek in gebruik genomen. Zie hiervoor hoofdstuk 4. Op de kaart uit 1933 (figuur 2 en bijlage 4) en een oudere kaart uit 1906 (zie bijlage 3) staan NAP hoogtes vermeld. Begin van de 20e eeuw was de hoogte nog rond nul NAP. Op de kaart uit 1933 staat een hoogte van bijna 3 m boven NAP. Dit suggereert een ophoging van circa 3 m. Juist die 3 m wordt bevestigd door een overeenkomstige dikte van circa 3 m van het pakket dat door Synthegra als “oude kreek” of als “ophogingslaag” wordt gezien. Op basis van het historische kaartmateriaal kan de conclusie worden getrokken dat het hier niet een oude kreek betreft, maar dat het een ophogingspakket is. Overigens ligt hierboven op een tweede ophogingspakket, zo blijkt uit het rapport van Synthegra.

4 Historische situatie

Rond 700 wordt er bij Vlaardingen een kerk gesticht, die door Heribald aan de bekende missionaris Willibrord wordt geschonken. In een akte uit 726/727 wordt de streek aangeduid als 'Marsum'. De naam Vlaardingen bestond kennelijk nog niet. Rond de kerk ontstaat een nederzetting die Vlaardingen wordt genoemd. Het bestemmingsplangebied zal toen onbevolkt zijn geweest. De kreek 'de Vlaarding' fungeert als een natuurlijke haven waardoor de nederzetting kan uitgroeien tot een handelsplaats. Vlaardingen, dat tot de oudste nederzettingkernen van West-Nederland behoort, groeit in de 11e en de 12e eeuw uit tot één van de belangrijkste nederzettingen binnen het graafschap Holland. De graven lieten er een burcht bouwen, en stichten er een hof. Vanuit dit hof werd het omringende woeste land ontgonnen.

Het bestemmingsplangebied zelf kent een kortere historie. Tussen ruwweg de 12e en 16e eeuw lag het gebied buitendijks. De grens tussen land en water werd gevormd door de Maassluissedijk die in de 12e eeuw aangelegd is (Bult, 1983). Door het voortdurend aanslibben van grond ontstonden zogeheten gorzen. Was het land voldoende hoog opgeslibd, dan werd er een zomerka-de omheen aangelegd om het overstromen van het land tegen te gaan. Hier kon vee worden geweid. In de loop van de tijd werden de zomerkadens steeds hoger, zodat het land permanent droog bleef.

Halverwege de 16e eeuw werd Vetteoordse dijk aangelegd en ontstond de Vetteoordse polder. Een deel van het tracé van deze dijk liep door het bestemmingsplangebied (bijlage 1). Later ontstonden de de Jong- en Klein Vetteoordse polders. Het gebied bleef een agrarische functie behouden. Nog tot in het begin van de 20e eeuw was de huidige land-water grens nog niet bereikt.

De ontwikkeling gedurende de 20e eeuw wordt in bijlage 3 tot en met 6 weergegeven. Langs de Maasoever komt in de loop van de 19e eeuw industriële bedrijvigheid op. Maar die blijft beperkt tot het gebied rondom het havenhoofd. Binnen het bestemmingsplangebied werd in 1913 begonnen met de bouw van de zeepfabriek van het Engelse Lever Brothers, beter bekend als de sunlight zeepfabriek. Op 1 Januari 1930 fuseert Lever Brothers met de Margarine Unie uit Nederland tot Unilever. Na de oorlog worden het terrein verder volgebouwd. Eind jaren 80 kocht Unilever het cosmeticaconcern Fabergé Inc, waarmee de huidige naam van het terrein als Lever-Fabergé werd gevestigd.

Met de komst van industrie op het terrein werd het gebied opgehoogd. Van de historische kaarten is af te leiden dat dit een enkele meters dik ophogingspakket moet zijn geweest. Booronderzoek uit 2003 bevestigt dit beeld.

5. Archeologische gegevens

de archeologische gegevens zijn ontleent aan het Centraal Archeologisch Archief (CAA), waarin archeologische waarnemingen opgenomen staan, het Centraal Monumenten Archief (CMA), waarin terreinen zijn opgenomen die op de AMK (Archeologische Monumentenkaart staan). Beide archieven zijn geraadpleegd via ARCHIS 2. Binnen ARCHIS 2 is ook de indicatieve kaart archeologische waarden gebruikt, waarop trefkansen op archeologische vondsten en sporen opgenomen zijn. Via internet is de Cultuurhistorische hoofdstructuur (CHS) van de Provincie Zuid-Holland geraadpleegd.

Archeologische monumenten

Binnen het Bestemmingsplangebied liggen geen terreinen die op de Archeologische Monumentenkaart staan vermeld (Bijlage 7). Ten noordoosten liggen twee terreinen, die de historische stads en dorpskern van Vlaardingen weergeven. Binnen dit gebied zijn vele vindplaatsen bekend, lopende vanaf de Romeinse Tijd tot heden. Op Bijlage 7 komt dit duidelijk in de dichte puntenwolk tot uitdrukking.

Archeologische vondplaatsen / waarnemingen

Door de buitendijkse ligging en de ophoging is er archeologisch weinig over het bestemmingsplangebied zelf bekend. Bijlage 7 toont slechts één vindplaats binnen het gebied. ARCHIS Waarnemingsnummer 409768 betreft de vondst van een Indisch mesje met een gesneden houten handvat. Deze vondst is op 40 cm diepte aangetroffen en zal zich in opgebrachte of anderszins verstoorde grond hebben bevonden.

Iets ten westen van het plangebied ligt ARCHIS waarnemingsnummer 409770. Tijdens saneringswerkzaamheden, werden hier op "...ongeveer 8 meter diepte werden 4 oude scheepsankers gevonden.". Op deze locatie bevond zich van 1913 tot circa 1954-1961 de zogenaamde "Matexhaven", gegraven voor de "Maatschappij tot exploitatie van handelsterreinen" (Matex). Naderhand nam de B.P.M. (later Shell) het terrein over, in welke periode de haven werd gedempt. Bij de sanering van de vervuilde grond werden een viertal ankers gevonden, waarvan er één aan de oudheidkundige collectie van de gemeente Vlaardingen werd geschonken. De andere drie werden geplaatst op het laadplateau van Shell-Pernis en twee waarschijnlijk in het Maritiem Museum Prins Hendrik te Rotterdam. Het "Vlaardingse" anker is een zogenaamd "stokanker" en behoort daarmee tot een zeilschip. Alle ankers zijn als recent aan te duiden.

Net ten noorden van het bestemmingsplangebied ligt ARCHIS waarnemingsnummer 409766. Ter plaatse is door dhr. Reijnhout een munt gevonden, die vermoedelijk uit de 16e eeuw komt.

Twee andere ARCHIS waarnemingen in de Vetteoords polder zijn de nummers 409786 en 409784. Bij nummer 409786 is bij graafwerkzaamheden aan de Van Beethovensingel (voormalig taanderijterrein) werd een bewerkt fragment van een schouderblad van een walvis gevonden. "Dit ca. 50x50 cm grote fragment, [...] was aan twee kanten voorzien van inkepingen en aan de bovenzijde rond afgezaagd. Het is niet bekend waarom deze bewerkingen zijn aangebracht.". Volgens een medewerker van het Rijksmuseum voor geo-logie en mineralogie te Leiden zou het bot uit de XVIe of XVIIe eeuw dateren. De context van de vondst in de bodem is verder onbekend.

Tijdens grondwerkzaamheden bij waarnemingsnummer 409784 aan het Messchaertplein trof mevrouw Nieuwstraten een versierd brok natuursteen aan. Na onderzoek bleek dat het hier handelt om de top van een stoepsteen, die typologisch te dateren valt in XVIIIe en van oorsprong circa driemaal zo groot is geweest (totaal circa 1.80 meter). De steen bevatte in het front een (blanco) wapenschildje, dat van oorsprong beschilderd zal zijn geweest. In de achterzijde bevond zich een gat, waarin de stang bevestigd was, die de steen met de voorgevel van het bijbehorende huis verbond. Dergelijke stenen komen in enkele steden, per paar per pand, nog voor. De ene steen met een vrouwelijk wapenschildje, de ander met een mannelijk. Waarschijnlijk is de steen secundair in genoemde tuin verzeild geraakt. De oorspronkelijke herkomst kon niet achterhaald worden

Bestemmingsplangebied Lever Fabergé-terrein

Een voor het bestemmingsplangebied relevante vindplaats is ARCH waarnemingsnummer 32491. Deze is niet op de kaart in Bijlage 7 opgenomen aangezien het buiten het kaartbeeld ligt. Het betreft in vindplaats *in* het water, tussen kilometerraai 1015.4 en 1016.5 langs de oever van de Nieuwe Waterweg. Tijdens graafwerkzaamheden (tussen 1967 en 1972) ten behoeve van een zandwinplaats voor Rijksweg 20, zijn in de uitgeworpen aarde een paar honderd scherven aangetroffen uit de 1e - 2e eeuw na Chr., en de Late IJzertijd. Ook is hout, een Romeinse munt en botmateriaal verzameld.

Een tweede voor het bestemmingsplangebied relevante waarneming is hierboven al aangestipt. Het betreft ARCHIS waarnemingsnummer 419264, gelegen in de Oostwijk. Deze locatie laat eenzelfde ontwikkeling zien als het Lever-Fabergé-terrein. Het lag vanaf de twaalfde eeuw buitendijks en is later, door opslibbing beschikbaar gekomen als agrarisch gebied. Hier bleek er onder het kleipakket veen aanwezig te zijn. De top van dit veen is door middel van een ¹⁴C gedateerd op de 7e eeuw na Chr.

Beleidskaart van de provincie Zuid-Holland

Op kaart 1b “archeologie, waarden” van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de Provincie Zuid-Holland staat het bestemmingsplangebied omschreven als een gebied met een *redelijk tot grote trefkans op archeologische sporen*. Op kaart 1a “archeologie, kenmerken” is aangegeven bij bewoningsperiode vermeld: Bewoning vanaf de IJzertijd of Romeinse tijd.

6 Archeologische verwachting

Het bestemmingsplangebied is opgehoogd. De archeologische verwachting voor dergelijke pakketten is laag. Er zijn enkel losse, contextloze vondsten, zoals het Indische mesje, in aan te treffen. De exacte dikte van het pakket is onbekend. Op basis van booronderzoek ten noorden van het terrein is te verwachten dat dit pakket circa 5 m dik is.

In de bodem vlak onder het ophogingspakket ligt opgeslibte klei. In de top hiervan zijn vondsten aan te treffen uit de periode dat het gebied als een weidegebied in gebruik was. Ook hierbij zal het in eerste instantie om contextloos vondstmateriaal gaan. Mogelijk liggen er nog resten van de oude Vetteoordse kade uit de 16e eeuw en kadestructuren uit latere tijd in de bodem, maar de archeologische significantie van deze structuren is niet erg hoog. De exacte dikte van dit opgeslibte pakket is onbekend.

In hoeverre de bodem onder het bovengenoemde opslibingspakket nog in tact is, is onbekend. Door de buitendijkse ligging van het plangebied is de mogelijkheid aanwezig dat het oude landschap hier weggespoeld is. Echter, waarnemingen in de Oostwijk, en vondsten uit de Maas tonen aan dat het oude landschap zeker nog aanwezig kan zijn. In de Oostwijk kwam de middeleeuwse laag naar boven, terwijl uit de Maas een grote hoeveelheid Romeins en IJzertijd materiaal is opgehaald. Hieruit volgt dat er een *Middelhoge verwachting* is op het aantreffen van archeologische waarden uit de IJzertijd, Romeinse Tijd en Middeleeuwen (tot en met de 12e eeuw).

Voor archeologische sporen van vóór de IJzertijd is de verwachting *laag*. Er zijn slechts enkele vindplaatsen uit de Bronstijd in Vlaardingen bekend, wat doet vermoeden dat er een lage trefkans is op vondsten en sporen uit deze tijd. Het kan echter te maken hebben met de relatief diepe ligging van sporen uit deze tijd. Sporen uit het Neolithicum en eerder zijn aan te treffen op de oeverwallen van kreek, of rivierduinen uit deze tijd. Hoewel deze niet onbekend zijn in Vlaardingen (ARCHIS waarnemingsnummer 21830: (mesolithische?) bewoningsporen op een donk in de Oostwijk, en de Vlaardingencultuurvindplaats in de Westwijk) is de verwachting dat deze in het plangebied zijn aan te treffen voorlopig laag.

6 Bronnen en Literatuur

AMK: Archeologische Monumentenkaart, geraadpleegd via ARCHIS 2

CHS: Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de Provincie Zuid-Holland, kaart 1a en 1b:
<http://chs.zuid-holland.nl>

IKAW: Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, geraadpleegd via ARCHIS 2

ARCHIS 2: Archeologisch informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), geraadpleegd in november 2010.

Centraal Archeologisch Archief, geraadpleegd via ARCHIS 2.

Centraal Monumenten Archief, geraadpleegd via ARCHIS 2.

Bodemkaart van Nederland, geraadpleegd via ARCHIS 2.

Geomorfologische kaart van Nederland, geraadpleegd via ARCHIS 2.

Nederlands instituut voor Toegepaste Geowetenschappen, 1998. *Geologische kaart van Nederland, 1:50.000, Blad Rotterdam Oost (37 O)*.

Bergman, W.A. en C. Helmich, 2003: *Inventariserend archeologisch onderzoek centrumgebied "Station en omgeving" te Vlaardingen*.

Bult, E.J., 1983: *Midden-Delfland, een archeologische kartering; inventarisatie, waardering en bewoningsgeschiedenis*, (NAR 2).

Brugge, J.P. ter, 1998: *Historische Atlas Vlaardingen, Een cartografisch overzicht van Vlaardingen van c1 1540 tot 1821*, 's Gravenhage.

Coppens, E. en R. Torremans, 2010: *Vlaardingen, het spuiwater in de Oostwijk. Een archeologische begeleiding*.

Torremans, R. en T. de Ridder, 2007: *Bureauonderzoeken 21. Plangebied Stadshart, Vlaardingen*.

Bijlagen

Bijlage 1 : Kaart Kruikius 1712 met plangebied

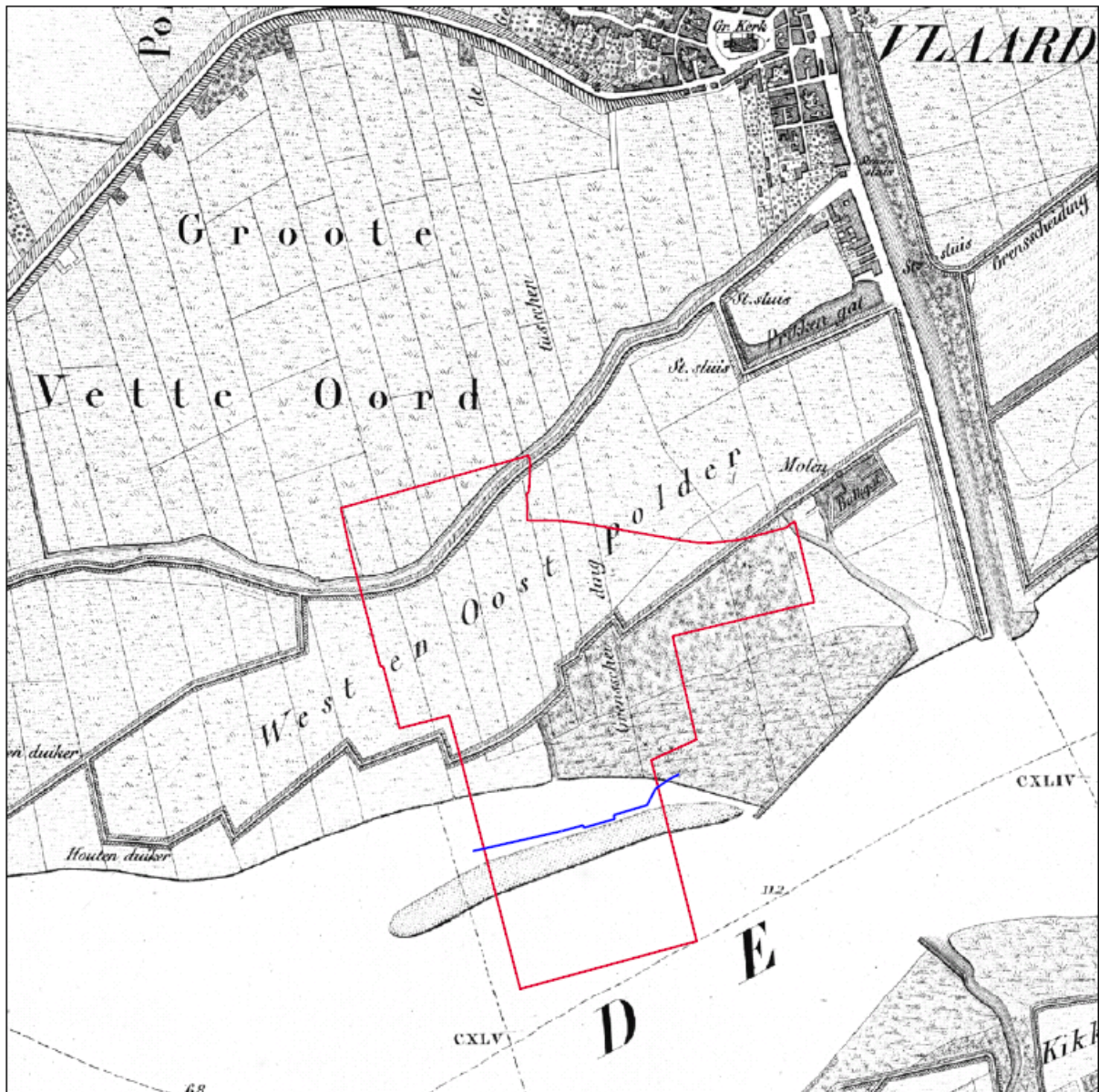
Legenda

- Grens bestemmingsplangebied
- Overgang land-water in 2010

0 150m 300m 600m

Bijlage 2 Kaart 1834 met plangebied

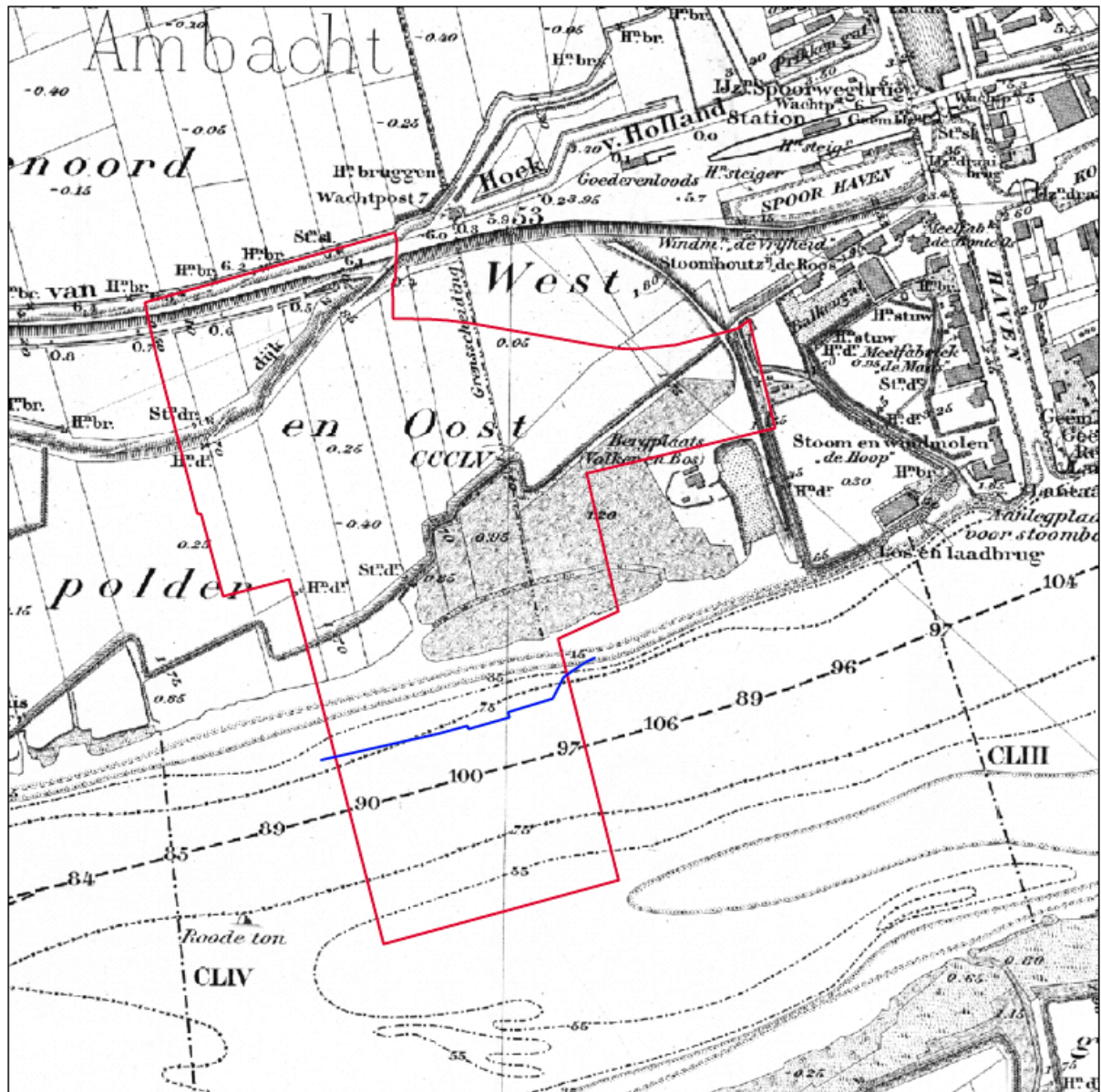
Legenda

- Grens bestemmingsplangebied
- Overgang land-water in 2010

Bijlage 3 Kaart 1834 met plangebied

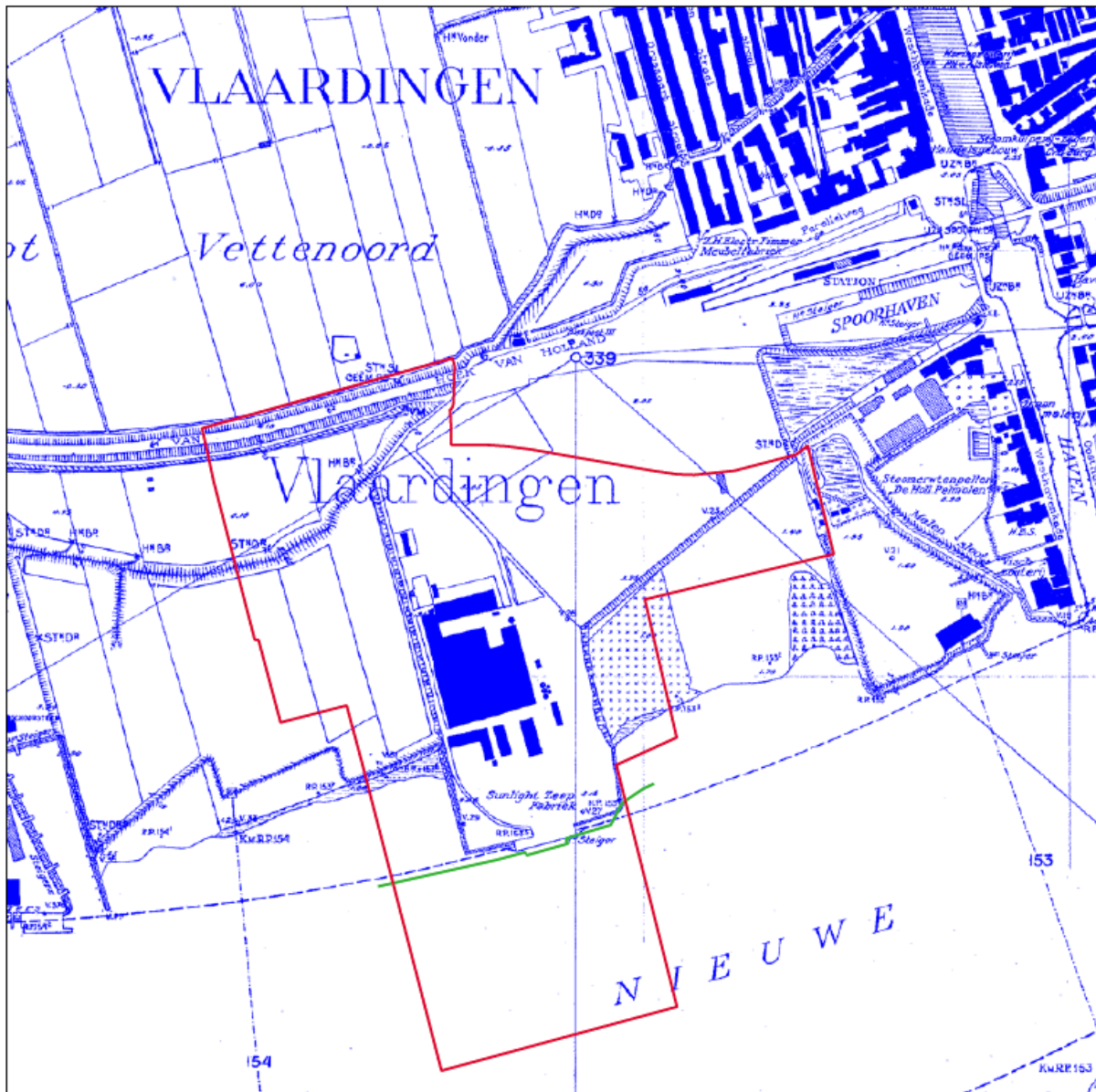
Legenda

- Grens bestemmingsplangebied
- Overgang land-water in 2010

0 100m 200m 400m

Bijlage 4 Kaart 1834 met plangebied

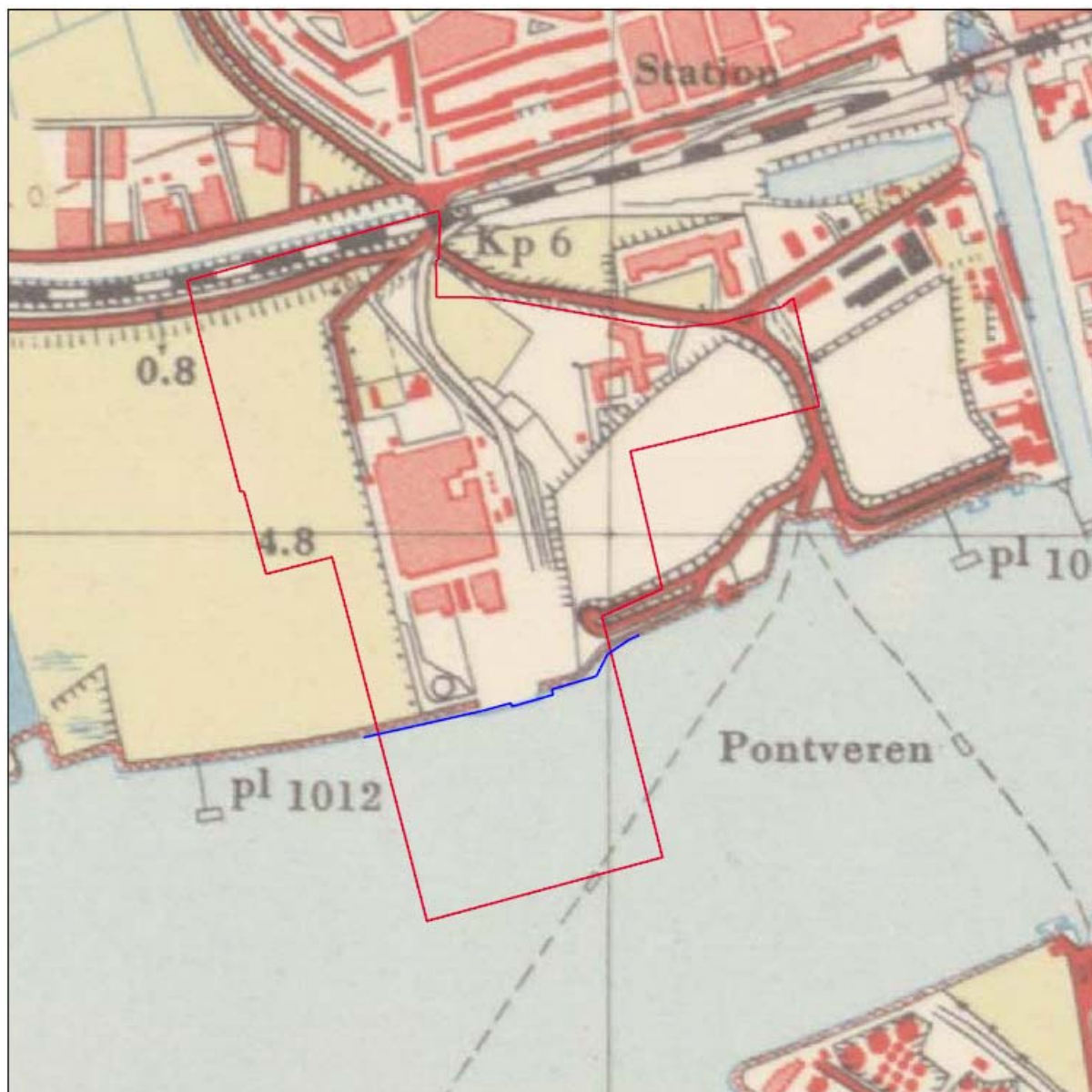
Legenda

- Grens bestemmingsplangebied
- Overgang land-water in 2010

0 100m 200m 400m

Bijlage 5 Kaart 1834 met plangebied

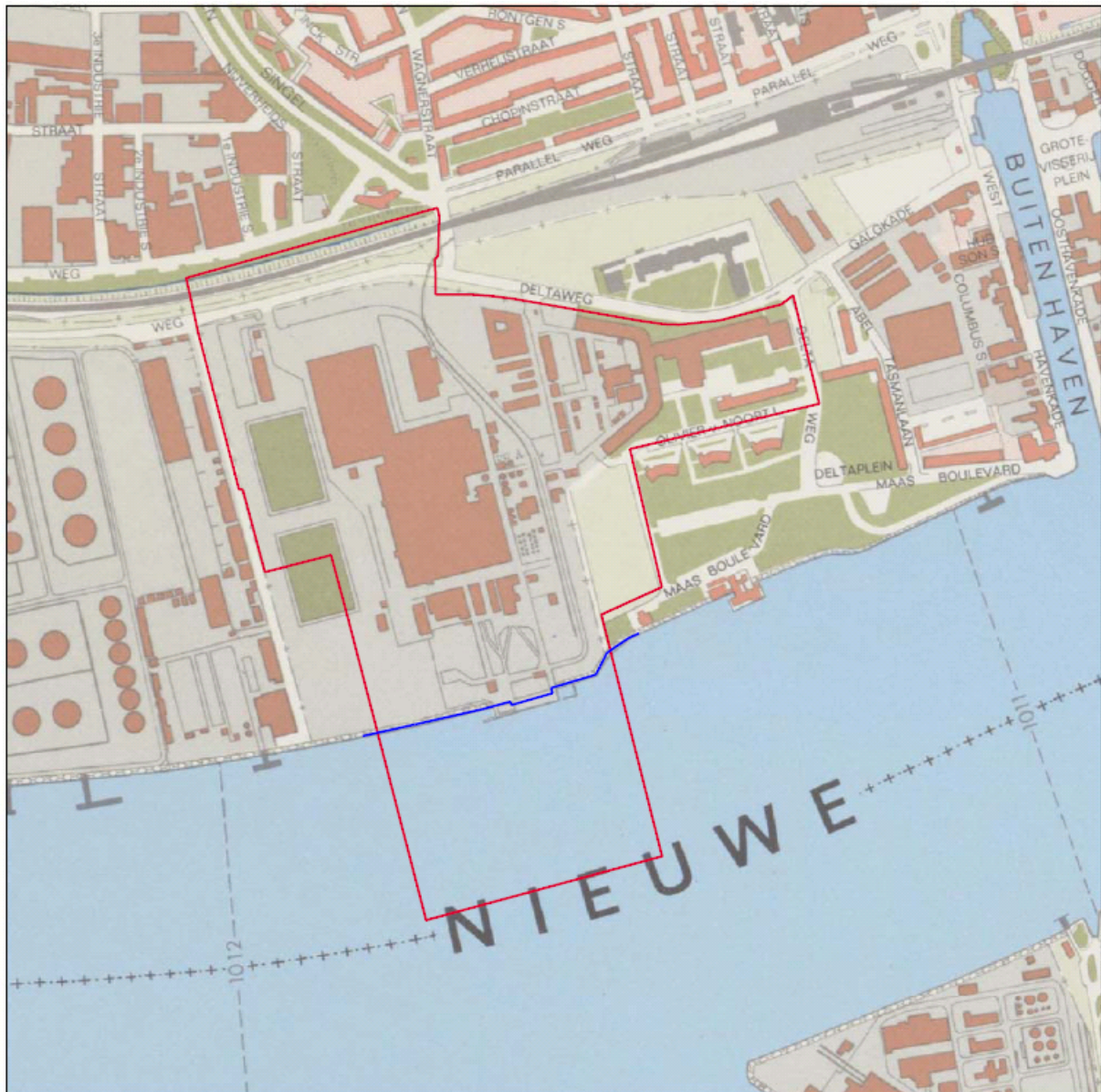

Legenda

- Grens bestemmingsplangebied
- Overgang land-water in 2010

Bijlage 6 Kaart 1834 met plangebied

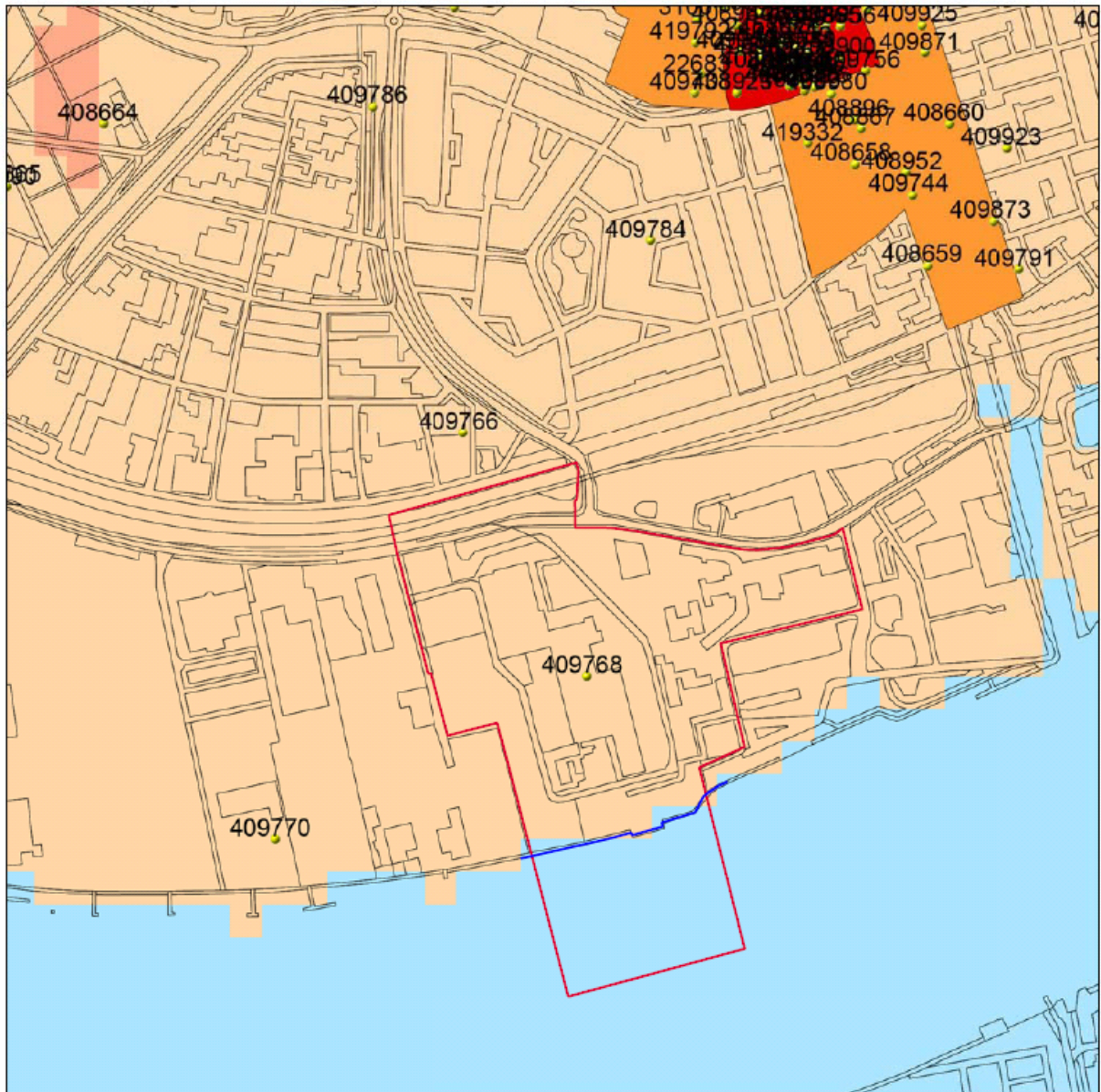
Legenda

- Grens bestemmingsplangebied
- Overgang land-water in 2010

0 100m 200m 400m

Bijlage 7 ARCHIS 2, archeologische waarden en verwachtingen

Legenda

Archeologische Monumentenkaart

- Terrein van archeologische waarde
- Hoge archeologische verwachting historische stads en dorpskern

Indicatieve Kaart Archeologische Waarden

- Middelhoge trefkans
- Hoge trefkans

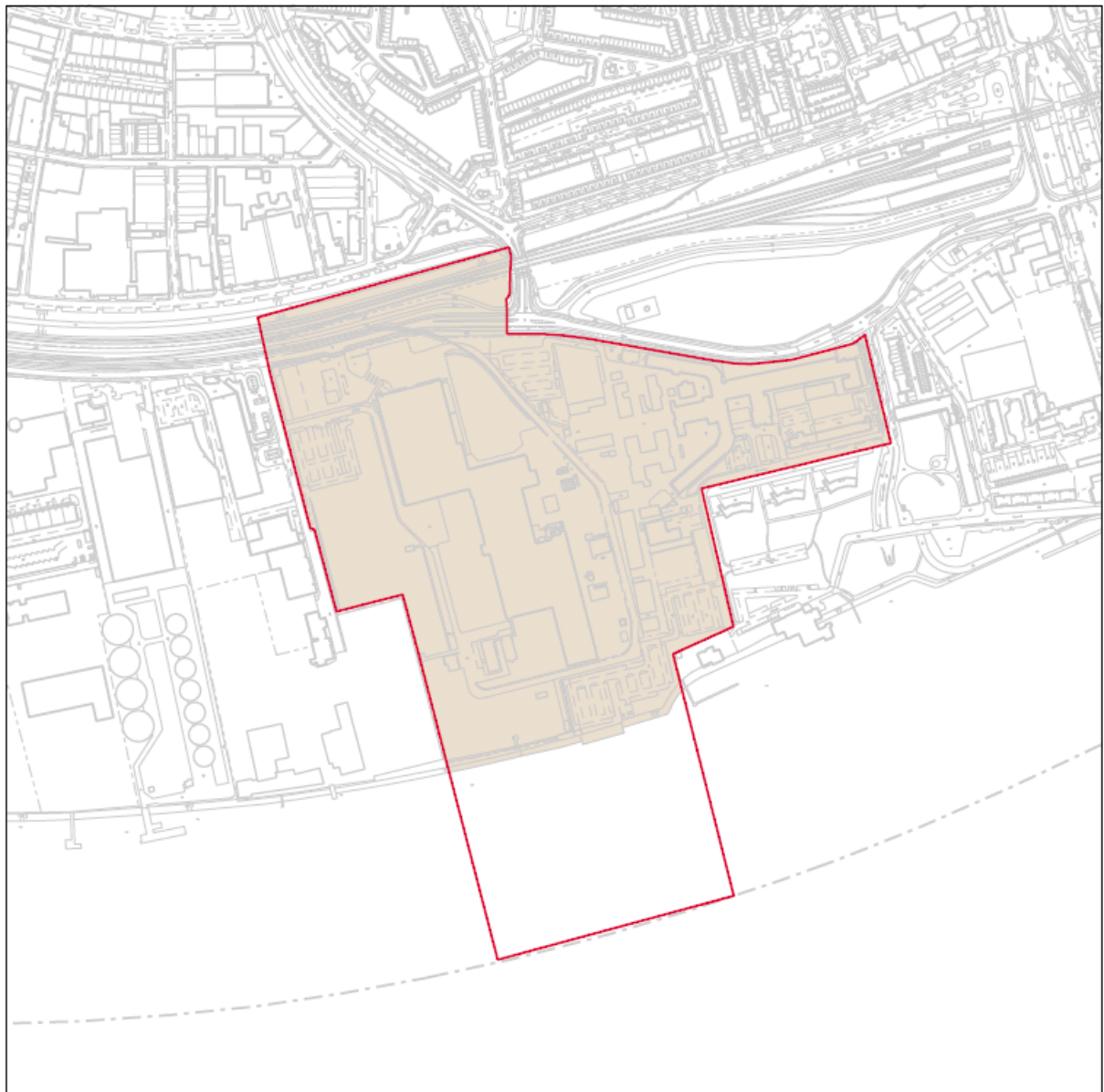
ARCHIS 2

- 409775 Vindplaats; waarnemings-nummer

- Grens bestemmingsplangebied

Bijlage 8 Archeologische verwachting

Legenda

- Middelhoge archeologische verwachting
- Grens bestemmingsplangebied

Colofon

Tekst	: Drs. T. de Ridder en Drs. R. Terluin
Figuren, tenzij anders vermeld	: Drs. R. Terluin (VLAK)
Druk	: Repro, Gemeente Vlaardingen